

Pražák, Richard

[Mahlerová-Werfelová, Alma. Můj život]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1994, vol. 43, iss. D41, pp. 176-178

ISBN 80-210-1205-6

ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108437>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

již básně Lenauovy a Beckovy s uherskou tematikou a zdůrazňuje i význam německé antologie Jánose Mailátha „Magyarische Gedichte“, která vyšla v roce 1825 v nakladatelství Cotta v Tübingen a Stuttgartu, rukověti Ference Toldyho *Handbuch der magyarischen Poesie* (Wien–Pest 1828) a anglického výboru maďarské poezie od Johna Bowringa „*Poetry of the Magyars*“ (London 1830). Podrobně objasňuje historii německých překladů Petöfiho díla a ukazuje, jaký podíl na těchto překladech měli uherští Němci (Dux, Neugebauer, Schnitzer aj.), sedmihradští či spíšší Sasové (Melas, Sponer), Rakušané (Buchheim, Falke, Hartman aj.), říšští Němci (Lachmann aj.), slezští Němci (Opitz, Wollzogen) atd. Na počátku německých knižních překladů Petöfiho stojí výbor Adolfa Duxe *Augewählte Gedichte von Petöfi* (Wien 1846) a po výboru Antona Vilneyho *Ungarische Volkslieder* (Leipzig 1848) to byly dva nejznámější německé výbory z díla Petöfiho ve starším období, a sice *Gedichte von Alexander Petöfi* (Frankfurt am Main 1849) v překladu Karla Marii Kertbenye a *Alexander Petöfi's Gedichte* (Darmstadt 1851) v překladu Moritze Hartmanna a Frigyesze Szarvadyho, které byly velmi známy i v českém prostředí. Z dalších německých knižních výborů Petöfiho poesie uvedme alespoň *Alexander Petöfi's lyrische Gedichte* (2 svazky, Pest 1864) v překladu Theodora Opitze, *Gedichte von Alexander Petöfi* (2 svazky, Hermannstadt 1891) v překladu Heinricha a *Alexander Petöfi's poetische Werke* (4 svazky, Breslau 1902) v překladu Josefa Steinbacha. Zvláštní význam pro německou recepci Petöfiho přikládá Lossau překladům Ladislause Neugebauera *Gedichte von Alexander Petöfi*, které vyšly v Lipsku v letech 1878, 1885 a 1910 vždy v dokonalejší a rozšířené podobě.

Z maďarských reálií, jež se vyskytují v Petöfiho básních, věnuje Lossau zvláštní pozornost geografickým pojmům (Alföld, pusta), rázovitým postavám maďarského lidového života (beťár, cikóš, husar aj.), oblečení (šuba, doloman atd.), budovám (čárda aj.), hudebním nástrojům (cymbál), materiální kultuře a stravě (kulač, klobásy) atd. Slovo pusta je v německých překladech překládáno jako *Wüste*, *Pušte*, *Heide*, *Steppe*, ale objevuje se tu pro pustu i latinský výraz *Prädium*. Slovo *bojtár* (Pastýř) bývá v německých překladech uváděno výrazy *Hirtenjunge* či *Schäferjunge*, kdežto cikóš (pastýř koní) je tu označován jako *Pferdehüter*, *Gestüthüter*, *Roßhirt* či *Pferdeknecht*, *pastýř* ovcí *juhász* je tu označován jako *Schäfer* či *Schafhirt*. Velmi rozmanitě bylo překládáno slovo hajduk od pomadžarštělé formy *Haiduk*, *Haiduck* až po výrazy *Trabant*, *Gerichtsfrohn*, *Gerichtsdienner* a *Büttel*. Velice rozporné je v německých překladech označování beťára (Betjar, *Roßdieb* aj.) a objevují se tu i významy *Dienstloser Knecht*, *Vagabund*, *Strolch*, *Räuber*. V některých případech němečtí překladatelé většinou ponechávají původní maďarský význam, jako např. ve slově *Dolman* (doloman), ale objevuje se tu i výraz *Blumenmantel*. Pro slovo čárda nacházíme v německých překladech výrazy *Heideschenke*, ale i *Tschardecke*, *Kabacke* anebo prostě *Heidewirtheus*. Převládají ovšem maďarskému originálu blízké výrazy *Csárda*, *Tscharda*, *Tschárda*. Pro uherskou nížinu *Alföld* se objevují výrazy *Tiefeland*, *Unterland*, *ungarisches Flachland*, *Ebene*, *Haideland*, ale bývá ponecháván i výraz *Alföld*.

Kniha Norberta Lossaua *Die deutschen Petöfi-Übersetzungen* podává plastický obraz o vývoji německých knižních překladů Petöfiho poesie, o různých typech překladů maďarských reálií do němčiny a vyniká i vzornými tabulkami a rejstříky, zpracovanými s německou důkladností a přehledností. Přispívá podstatnou měrou k poznání recepce Petöfiho díla v německé jazykové oblasti a je obohacením i celé petöfiiovské literatury.

Richard Pražák

Alma Mahlerová–Werfelová: Můj život. Panorama a Mladá fronta, Praha 1993, 376 stran. Přeložila Štefánia Lorándová.

Alma Mahlerová–Werfelová (1879–1964) byla významnou osobností evropské kultury 20. století. Dcera známého rakouského malíře Emila J. Schindlera se provdala 9. března 1902 za fedi-tele vídeňské dvorní opery, hudebního skladatele Gustava Mahlera, rodáka z Kaliště u Jihlavy, a po jeho brzké smrti (zemřel 18. května 1911) si vzala za muže 18. srpna 1915 zakladatele Bau-

hausu architekta Waltera Gropia (1883–1969), s nímž se rozvedla pro svou životní lásku, pražského rodáka spisovatele Franze Werfela (1890–1945), s nímž žila od roku 1917 až do jeho smrti v New Yorku 26. srpna 1945. Kromě těchto mužů poznala blíže slavného rakouského malíře Oskara Kokoschku (1886–1980), který byl jejím milencem od smrti Mahlerovy do první světové války, a mezi její přátele patřily tak významné osobnosti evropské kultury, jako byl malíř Gustav Klimt (1862–1918), nejpřívodnější osobnost vídeňské secese, světově proslulí průkopníci moderní hudby Rakušané Arnold Schönberg (1874–1951) a Alban Berg (1885–1935), jeden z nejvýznamnějších německých spisovatelů 20. století, nositel Nobelovy ceny za literaturu Gerhart Hauptmann (1862–1946), rakouský básník a dramatik Hugo von Hofmannstahl (1874–1929) aj.

Mahlerová–Werfelová byla sama nadanou hudební skladatelkou, své hudební dráhy se vzdala na žádost Gustava Mahlera a životní oporou se stala Franzi Werfelovi, byla inspirátorkou řady jeho děl; zvláště jeho poslední velké epické dílo *Hvězda nenarozených*, jež psal krátce před smrtí již těžce nemocný, by nevzniklo bez její starostlivé péče a všestranné podpory. Paměti Almy Mahlerové–Werfelové podrobně objasňují vznik největších Werfelových románových děl, např. románu *Čtyřicet dnů* z roku 1933, k němuž dala podnět Werfelova cesta do Palestiny a Sýrie v roce 1929, kdy se za krátkého pobytu v Damašku seznámil v tamní tkalcovně koberců s arménskými dětmi, pozůstalými po obětech Arménů v Turecku za první světové války. K tomuto románu čerpal pak Werfel nejrozličnější prameny, mimo jiné i autentické protokoly o tureckých hrůzách při vraždění Arménů z pařížského ministerstva války. V době po připojení Rakouska k Říši v březnu 1938, kdy Werfel se svou ženou Almou (s níž se oženil až 8. července 1929) odešel na dva roky do emigrace ve Francii, pobývali v létě 1940 po kapitulaci Francie několik týdnů v Lurdech, kde Franz Werfel učinil slib, že dostanou-li se šťastně do Ameriky, napíše román o svatě Bernadettě, jíž se zjevila v jejich čtrnácti letech v roce 1858 Panna Maria a toto zjevení dalo hlavní podnět k pozdější světově proslulosti Lurd jako poutního místa. Svůj slib Werfel splnil, román *Píseň o Bernadettě* napsal roku 1941 v USA, kam dorazil se ženou Almou po strastiplném útěku z Francie 13. října 1940, a kde se tato kniha záhy stala bestsellerem.

Život s Gustavem Mahlerem a Franzem Werfelem, kteří se oba narodili v českých zemích, spojoval Almu Mahlerovou–Werfelovou i s českým prostředím, kde žila až do příchodu Hitlerova do Prahy v březnu 1939 Werfelova sestra Hanna a kde vycházely v češtině často první překlady Werfelových děl. Mahlerová–Werfelová ovšem Čechům příliš nakloněna nebyla. Zajímavé je její podrobné vyličení pražské premiéry Bergovy opery *Vojcek* v roce 1926. Zúčastnila se jí společně s Werfelem a došlo při ní k protizidovské manifestaci části diváků, jež přinutila Otakara Ostrčila, který pražské provedení Bergovy opery nastudoval, k útěku z orchestřiště. Jediný Čech, o němž se Alma Mahlerová–Werfelová pozitivně zmiňuje a kterého také jediného blíže poznala, je Jan Masaryk, s nímž se manželé Werfelovi seznámili v New Yorku počátkem roku 1945. Podle vzpomínek Almy Mahlerové–Werfelové přednesl Jan Masaryk v americkém rozhlasu anglicky projev Franze Werfela u příležitosti uvedení cyklu Mahlerových symfonií v New Yorku. Ze zmínek Mahlerové–Werfelové o Jana Masarykovi je důležitý údaj, podle něhož chtěl Masaryk se svým lékařem dr. Slavíkem 14. března 1948 uprchnout do ciziny. Masarykovu smrt autorka jednoznačně kvalifikuje jako vraždu, která měla budit zdání sebevraždy.

Bohatý obsah memoárů Almy Mahlerové–Werfelové nelze ani přibližně obsáhnout. Autorka se znala s takovým množstvím veličin evropského kulturního i politického života a přináší o jejich životě i díle tolik zajímavých podrobností, že je tu nelze ani ve zkratce uvést. Tyto memoáry budou nepostradatelnou pomůckou pro všechny literární historiky zabývající se dílem Franze Werfela či dějinami novodobé rakouské literatury, ale mnoho podstatného řeknou i hudebním vědcům, znalcům výtvarného umění a historikům, zajímajícím se o některé klíčové okamžiky dějin 20. století (připojení Rakouska k Říši, útěk evropských politických emigrantů z Francie do USA po kapitulaci Francouzů v červnu 1940 aj.). Škoda jen, že v díle nacházíme některé nepochopitelné chyby, ať už zaviněné překladatelkou (ta nechá autorku občas hovořit v mužském rodu – str. 50 aj.) či odpovědnou redaktorku knihy. Těžko říci, komu lze přičíst na vrub takové chyby jako špatný rok narození Almy Mahlerové–Werfelové (nenarodila se v roce 1875, jak se uvádí na str. 361, ale 31. srpna 1879) či špatný rok narození italského skladatele Alfreda Caselly, který se narodil v roce 1883 a nikoli 1833, jak se uvádí na str. 139. Také německý skladatel Hans Pfitzner neze-

mřel v roce 1911 (viz. str. 30), ale až 22. května 1949. Gustav Mahler se asi těžko mohl zúčastnit premiéry své 8. symfonie v Mnichově 12. září 1919, jak se uvádí na str. 49, když zemřel již 18. května 1911 ve Vídni. Tyto chyby spolu s některými jazykovými prohřešky (např. tvar „v Lurdách“ na str. 323) dosti výrazně snižují cenu této jinak obdivuhodné knihy, jejíž český překlad byl pořízen podle německého vydání Willyho Haase z roku 1991 (první Haaseho německé vydání tohoto díla vyšlo již v roce 1960).

Richard Pražák